

△ V Praze 18. října

Josef Frič dobásnil. Nechci tím ovšem říci, že nebude psát více žádných veršů, nýbrž že dožil. Jakoby do měkké bavlnky zabalen do svých zářivých ideálů předl si z nich verš po verši, sloku za slokou, zpěv za zpěvem: den po dni, měsíc po měsíci, rok po roku, a byl pořád mlád, neboť s každým ideálem je spojeno věčné mládí.

Žil a snil. Snil s odevřenýma očima. Často ho chopil osud kostnatou svou rukou hrubě za prsa, ale Frič se probudil leda na mžik. Udiven pohlédl na vůkolní svět; ale již zase byl přesvědčen: ta hrubá, ta drsná skutečnost kolem nás, ta že je vlastně snem, — a blaženě snil dále. Je-li pravda, že život všech nás lidí je jenom sen, — ten sen Fričův byl z nejzlatějších. A je-li pravda, že na snech člověka poznáš, je-li člověk zlý či dobrý, Frič byl z lidí nejlepších. Jeho snem byla svoboda, bylo v té svobodě štěstí všeho lidstva, a on snil, že štěstí to nastane již zejtra.

O jeho šlechetnosti, o té vznešené dobrotě jeho nemůže být ostatně dnes žádný rozpor; naslouchej, co lidé o něm píšou a praví: byl démant! Zaživa ovšem neměl všude přátel: bývá idealista lidem i pro výsměch, a snílek naráží na všechny strany; ale dech smrti má podivnou tvarnou sílu: ještě před minutkou byla krajina pod těžkou mlhou — a jenom zadechnutí, a krajina skví se před námi v bohaté, netušené kráse!

Nazvali jsme Fričův život básní — ale jakého druhu tedy básní? Mnoho, náramně mnoho v ní lyriky, jako u všech idealistů; také dosti výjevů úchvatně dramatických, byť Frič povahou podnikavou, muž rozhodně statečný: já bych ji však označil co román. Tak pestrého, tak vskutku romantického života nezažil mimo Preise v tomto století as žádný Čech!

Kdysi jsme si byli spolu usedli na „imperiál“ pařížského omnibusu a tu Frič jal se vypravovat o jakéms našem krajanovi, roku 1848 unklém z Rakouska. „Vidíš, zrovna tadyhle to bylo, na té linii k Vaugirardu! Vylezl jsem na omnibus a — on tu sedí; poznali jsme se okamžitě. Měl kufřík vedle sebe. ‚Kampak tady?‘ — ‚I jsem zrovna na obchodní cestě z Londýna do Cařihradu a zkombinoval jsem si nejkratší cestu přes Paříž!‘ Není to originální?“ — Ale Frič sám byl zrovna tak „originální“, pořád na cestách mezi světovými body, pořád na imperiále časového omnibusu!

Mám ovšem tisíce vzpomínek na Friče, a každá je různorodá, různolící, různého dojmu. Mozaikový obraz zajímavosti nevyrovnatelné! A živý — kouzelně živý! Račte dovolit? — jen tak se dotknu — přes časy a kraje —

R. 1848. Jevišťe: Císařský mlýn. Den: kdy ve Stromovce slavilo se „smíření“ a nespokojenci odtamtud odcházeli a bavili se a rokovali pod kaštany mlýnské restaurace. Konečně přibyl také Frič, asi se dvěma soudruhy, a tu jsem ho spatřil poprvé v životě. Mladík devatenáctiletý, svěží, jiskrný. Na hlavě měl rudý fez, s dlouhým hedvábným třapcem modrým vzadu, s velkou stříbrnou hvězdou nad čelem; snad hvězda dovršovala trikolóru nebo byla spolkovým znakem. „Eh, co je tam do toho! Žádný to nemyslí se svobodou poctivě!“ a mohutný jeho „ziegenheimer“* letěl a bouchnul na tabuli prázdného stolu. —

R. 1850. Jevišťe: hořejší část Jeleních příkopů. Prostý myslivec napřed, desátník myslivec vzadu, vězeň Frič uprostřed. Prochází se tak sem tam hned tou první pěšinou dlouhou, oddělenou od stráně živým plotem. Sedím uprostřed cesty, v rondelu pod lipou, držím knihu v ruce a dívám se na ně, jako na kývadlo. A když se obrátím a pohlédnu dolů, zahlédnu občas také tam stromovím problesknout vojenský bodák, nebo postavu lidskou — tam zas prochází se Sladkovský. —

R. 1856. Jevišťe: hostinec „otce Pěkného“, v Jilské ulici vedle Železných dveří. Den: kdy jsem měl zase jednou půl

* Studentská pádná hůl.

zlatky, abych mohl do hospody, do kroužku známých. „No víte,“ povídá mi Frič trochu stranou, „já jsem si vaše Hřbitovní kvítí arci postavil do knihovny, kvůli kuriozitě, jako to dělá přírodopysk; ale básník nejste. Hálek — vidíte — to je jiná! Jakpak kdybyste se zkusil v něčem tedy jiném?“ —

R. 1858. Jeviště: Fričův byt na Vodičkově ulici, v nynějším Hlávkově domě. Čas: březnové odpoledne. Osoby: Frič, jeho choť („Anna Sázavská“), Hálek, já. Frič (drží papíry v ruce): „Anna, prosím tě, uvař nám černou kávu, — dobrou! Podívej se, ti pánové chtějí vydat almanach! A přišli se se mnou radit, že prý mám dobré zkušenosti už s Ladou Niólou — hehehe, dobré zkušenosti! A už mají taky něco rukopisů — a prý asi tucet mladých spisovatelů! Co říkáš? — pustíme se do toho? — Ty pomůžeš taky, vidže?“ —

O den později. Jeviště: můj přízemní bytek v Ostruhové ulici. Osoby: Frič, já; po chvilkách vejde také moje maminka z krámku a dá se do prádla. Má naspěch; ale prací necky stojí zrovna až vedle mého stolku — není jinde vhodného světla — a musíme mluvit hlasitě, abychom si dobře rozuměli. Friče to tísní — dívá se — zajiká: „V sobotu ke mně na večer tedy přijďte! Bude čaj — a chci předčítat vašeho Šimona.“ Zakoktal se trochu: „Ale vy jste chudý — takhle jsem si vás nemyslil!“ — Začervenal jsem se jako pivoňka. Byl jsem ještě v tom mládí, kdy člověk si myslí, že chudoba je hanba. Ale nevadila, ta chudoba! Frič přicházel přece často tam nahoru ke mně, a Hálek a Heyduk a Rudolf Mayer a Alfred Waldau, všichni! A snědli nám třeba celé prkno povídkových vdolků, nebo vyjedli pekáč s „hluchým“ svítkem — maminka pekla tak znamenitý —, Heyduk by měl věru jednou tu melu popsat, já nesmím!

O pět měsíců později. Letní odpoledne. Jdu po schodech ku Fričovu bytu. Na schodech mne potká muž, divně drzý, a změří mne od hlavy k patě. Na chodbě druhý, a změří zase. Vejdu. Paní Fričová v největším chvatu; rozkládá prádlo po stole a židlích. „Snadže ho chtějí odvézt z Prahy — musím honem trochu tohoto prádla —“ Připadalo mně to zde jako po vyhoření. — A o dvacet let později byl

jsem při tom, když v Knoblochově restauraci v Liliové ulici F. Fischer, rada pražského vrchního soudu, bývalý auditor v sedmihradské Deési, a J. V. Frič, spisovatel, bývalý vězeň v Deési, podali si ruce na poznanou — „Vždyť jste byl internovanec tak hodný, — upřímný, kavaleristický...“ —

R. 1862. Sedím v redakci a upravuju rukopisy pro sazárnu. Držím v ruce modravý, tenký papír, na jakém právě psával Frič. Byl na Kapréře, popisuje nám návštěvu u Garibaldiho — přemyslím, dumám — závidím —

R. 1863. Čas: májové dopoledne. Jeviště: pavlač 3. patra v domě č. 14 v ulici rue de l'Ouest, Paříž; zrovna pod námi vlní se a šumí zahrada Luxemburská. Osoby: Anna Sázavská, které vypravuju o Praze; Frič; malý jeho Pepík — „Donnez moi le nožík, je veux faire tříšťky!“ —; a ještě menší klučinek druhý, dosud beze jména — ponesu prý ho ke křtu a dáme mu jméno Jeník. „A teď pojď, abych ti ukázal, kde jsem ti najal byt; budeš bydlit u madame Lacour, a ta bere jen Poláky — teď jsi Polák!“ — A pak neděle a neděle společného obcování, po celé Paříži a celém její vúkolí, po sbírkách a kostelích, v divadlech i v kavárnách na bulvárech, v přednáškách Sorbonny i v studentských plesích — nabral jsem si duševního kapitálu pro celý život! —

A pak tedy zase tichý můj stůl redakční, v podřímle Praze. Pročítání dalších četných dopisů Fričových — nová závist — —

R. 1866. Pruská okupace. Je noc. „Ťuk, ťuk, ťuk!“ pojednou na moje přízemní okno. Probudím se. Kdo to asi? Vždyť je ještě tma, jen takové slabounké letní šero — nejvýš že je snad asi tři hodiny ráno! — „Ťuk, ťuk, ťuk!“ Otevru okenici. „Pan... dává se poroučet. Abyste ihned k němu přišel, čeká tam někdo.“ — „A to musí být hned?“ — „Hned!“ — Obléknu se a jdu. „Ach, dobré jitro! Jen tam do druhého pokoje!“ Vejdu — přede mnou stojí Frič! Byl válečného zmatku použil, aby navštívil Prahu. A za půl hodinky jsme se zase rozloučili, pro leta.

A pak přicházely od Friče zprávy z Berlína, pak z Petro-

chaloupce i v kterémkoli bytu vysokého městského činžáku totéž lidské srdce? Snad a najisto jeví se na zevnějšek poezie ve městě *jinou formou*; čistě lidský základ její je ale *tentýž*. Rozdíl spočívá jenom v tom, že na lidech venkovských pozoruješ poetické zjevy a údaje ovšem mnohem snáze, různost povah že je tam ihned nápadna, že obyčejně celý nějaký děj můžeš sledovat od počátku po konec, vidíš původ a příčiny, vidíš lidem až na dno duše. Na venkově jsi právě na venkovském sadě: stromy stojí dále od sebe, je jich málo, každý je ti ihned svojí zvláštností nápadný. Město ale je les: charakter jednotlivých stromů ztrácí se v charakteru celku. Uniformující, egalizující velké město vyrovnává i veškeré projevy citové — musíš ten zevnější lak teprve pracně odklínout, abys přišel na povahu fládru. To ovšem vyžaduje určité vůle, veliké píle, času, talentu. Ano — talentu. Nemá ho každý!

„Jen sáhni v plné lidské živobyetí žhavé,
co vylovíš, to vše je zajímavé!“

Jak rád bych podle Goethe jednat chtěl,
jen kdybych Goethovu též ruku měl! —

volá Schönthan za jiné i — za sebe.

Přemnohý prostě řekne: Nevidím povrchem toho moře až dolů na dno, „*tedy tam perel není*“. A když někdy životní bouře vyhodí perlu na břeh a on přes ni zrovna až klopýtne, řekne: „*Výjimka! Případ jednotlivý, osamocený!*“ A snad dodá: „*Zde místo citu panuje čiré sobectví! Jeden nedbá druhého, ne jeho života, ne jeho smrti!*“ — Ano, takový je ve městě skutečně ten povrch! Truchlivé klinkání umíráčka každou chvíli padá z některé věže dolů do ulic; ale nikdo si ho tu ani nepovšimne, smích, hovor a hluk nese se dál, snad chodec ani neslyší. Ale vejdi do domu; nepozorován vnikni do domácnosti. Sotva zvonek cinknul, sklesne drhnoucí, pracující ruka: „*Někomu se zvoní do hodinky!*“ — oko se upře do kouta a rty se chvějou modlitbou za něho, toho — zcela neznámého!

Já pravím: Ve velkém sídle lidském žije *nepoměrně více*

poezie nežli v malém sídle lidském! Je to tak přirozeno, že to lze i matematicky dokázat. Vždyť se to má věru jako s loterií: již s hrstkou devadesáti čísel, co dá se s tou již amb a teren, kvateren a kvinteren dokázat! Co vše tedy „se vykombinuje“ v městě ze statisíců lidských srdcí a myslí!

A kde by bylo lidstvo dnes bez velkých měst, kde veškerý jeho pokrok, kde jeho *umění*, a tedy i *poezie*! Vždyť jsme přece slyšeli z jeviště, že sám básník uznal:

„— —obchod a průmysl,
a věda, umění, jež jedině
nám lidem pomáhají ku pokroku,
těm nedaří se na šlechtických hradech,
ne v uzavřených kobách klášterních!
Ty v městě květou, tam, kde v tlačenici,
jak když se jiskra křeše z kamene,
ve lidských zracích, stále buzených,
se jiskry ducha bujně pošlehují,
kde každý soused je ti soupeřem
a každý budičem tvé vnitřní síly!“

Spíš nežli „Ve velkém městě není *poezie*“ lze věru říci: Je jí zde na *moji* sílu, na *moji* vnímavost příliš mnoho! Pravý oceán — a moje myšlenkové veslo není dost pevné, moje citové kormidlo není dost jemné!

Co o jiných velkých městech, platí pak ovšem stejně o Praze. Také to, že každé město má ke všemu ještě svoji zcela *zvláštní* poetickou barvitost, dle rázu obyvatelstva, které to město z venkova doplňuje, dle svých dějin, dle krajinářského svého půvabu atd. Na Praze je ráz tedy veskrz *český*. A povídám: Přenést ten její ráz do literatury, dovést jej slovně, umělecky obrazit a zapevnit, znamenalo by totéž jako dosáhnout již té kýžené „českosti“, tj. originalnosti našeho písemnictví.

Arci, ani Praha o sobě nestačí ještě cele na zmíněnou naši původnost. Větší polovinu musí přičinit český venkov. Lid náš vesnický, jeho způsob myšlení a cítění, jádro jeho obyčejů, živý duch jeho mluvy, jeho způsob života, jeho

tisícileté zkázky a báje, jeho snění a bdění. *Studovat český lid*, nechť na venkově, nechť v městě, toť úkol našeho spisovatele! A zajisté že ta druhá, řekněme třeba tedy ta menší polovina oné původnosti v Praze se pak najde: Praha ji chová, poctivě ji dodá!

Jaké tu bohatství! Ten obrovský, všemi barvami hrající vír života! Ta historie dalekosáhlá, velkolepá, a tak pestrá — jenom se proberte Tomkovými dějinami, přece tak suše psanými: tisíce tu poetických motivů na epa, romány, dramata, na co chcete! Ovšem — *našich* motivů! Na něž *musí být tvůrčí síla*, kteréž se *musí* zpracovávat původně, pro něž není ve světové literatuře „předložky, šablóny, vzorku“ a jež by se staly literárně ihned bezcennými, jakmile by se k nim užilo šablóny cizí. Jenom ty motivy *studujte*, českou duší se do nich zahloubujte, však vám pravé, původní umělecké dílo vyroste samo!

A což teprve ten skvostný, přírodou darovaný rámeček! Ta krajinářská krása, architektonická zdoňa, ta různost pohledů, ten přebohatý profil Prahy! V tom souhlasí as každý, že přírodní krásy naší Prahy nebylo v literatuře ani ještě co stafáže užito vděčně. Jaké obrazy by tu podal nějaký Scott, Bulwer, Rzewuski, Gogol!

Co v Praze vidíme při prosté jen procházce, jsou přec hotové básně! Nechť Praha chvěje se životem při plném denním světle, nechť zadřimuje už pod clonou noční nebo v ranním šeru zvolna se budí!

Postavme se třeba jen navečer k Můstku a pohlédněme vlevo na moderní Příkopy, kde tisícové lidí všech stavů se hemží a tísní, sterá světla šlehají, kočáry hrčí, těžké vozy haraší, lidské hlasy a šum kroků v jedinou mohutnou vlnu hukotu se slévají, — a pohlédněme zase vpravo na to širé, tiché, jakoby opuštěné a promrzelé náměstí Václavské, chaře se rozkládající a volně postupující až k temné výši, kde povznášejí se mohutné obrysy Muzea jakoby strážného hradu — Akropolis české země!

Projděme se od vltavského břehu u Štvanice, cestou mezi Prahou a předměstími, až dolů ku Botiči a zase k Vltavě, i přes ni pak dále až ku Děvínu — téměř mílová cesta, a po

ní nádraží za nádražím, samé jen hučící stroje, pískající lokomotivy, napomínající zvonky, tlupy hrnoucích se cestovatelů.

Vystupme na Vyšehrad, procházejme se jeho mlčelivými, jakoby otrouchnivělými prostranstvími, a ubraňme se — ubraňme, můžeme-li, aby mysl naše nezakolébala se pojednou na vlnících se dumách, aby nad naší hlavou náhle do závratné výše se nevzklenul chrám českých dějů a zrak náš se nezabořil v minulost, přes věky a věky, až do té mlhavé, šeré dálky prvního českého rána —

Vyjděme si jednou třeba také z města ven a zatočme hned za hradbou do Kamenných lomů — poušť, jako bychom byli sto mil ode všeho společného života, rozvaliny jako z nějakého obrovitého města, a potkáme-li přece někoho, je to leda učenec, kterému zde ta bělavá opuka šepotá o životě zhynulém před statisíci lety, nebo nějaká postava sešlá, strhaná, rozsochatá, zpustlá, že ihned sobě vzpomene, jak Sue a Chateaubriand tu holotu montmartrských lomů líčí, — až mráz nám přeběhne záda!

Sejděme pak zase Malou Stranou a krácejme znovu volně Petřínem vzhůru, až ku „vyhlídce“. Ticho — posvátné ticho, jakoby v chrámu! Zdola, jakoby z nedozírné hloubi, vznáší se široký, velebný zvuk, slévající se z hukotu živého města, šumotu velké řeky, hřímotu rozpěněných jezů — jako když moře v dálce se bouří! A před námi tedy ten luzný, nevýslovně dojemný, vzduchovým šlojířem ověšený obraz Prahy! Viděl jsem věru mnoho, *podobného* dojmu užil jsem ale jen ještě jednou: když jsem z pobřežní asijské výšiny hleděl zpět do Evropy, na Cařihrad, div světa. — A když je právě předvečer svátku a ku výši petřínské letí sbor pražských zvonů, — tu se ti zadrhne v hrdle dech — oči se pohnutím tlačí až z důlků —!

Postavme se za letní noci, při měsíčním svitu, na Kamenný most a dívejme se po Vltavě vzhůru, na ty široké, bílým světlem poseté proudy, na ty do vod ponořené, temnomodré ostrovy, vypadající jako do stříbra zabrané draho-kamy, jako safíroví obři!

Zajděme si kdykoli na nábřeží a pohlédněme odtud

k Hradčanům, k svatovítské věži, z níž jakoby dávná, veliká minulost hleděla do nynějšího našeho života, — a k tomu budovnímu lešení, vršícímu se tam za tou věží, z něhož zase jako bychom my sami, tiší a zadumaní, hleděli do své budoucnosti dálné!

Zajděme si tamtéž pak zase kvečeru, když slunce zapadá za Petřín a dodnes ještě čistým tam vzduchem poslední paprsky tak zlatě, tak jasně prostřelují, když z nich plamenná, krásná gloriola ovíjí naše Hradčany, jako by to věčné, to světové slunce samo spěchalo vystrojit apoteózu českých dějin, ozářit slávou snahy poctivého národa —

Atd. — atd. — ba desetkrát ještě „atd.“! —

Na Praze tedy vina není. Musí být jen na spisovatelích. Že mezi námi, v spisovatelském kruhu našem, není dost české opravdovosti, ne dost národního vědomí, ba ani ne dost vědomostí a píce. Český spisovatel zpravidla Prahu ani *nezná* — jakž by mohl tedy bohatství jejího užít!

Přišel do Prahy snad co studující mladík, asi po gymnasiu, a víme, co v Praze takový mladík! Přijel, obdivuje se Praze, a obětuje si půl dne na Hradčany a na Malou Stranu. Jednou. Pak snad za dvě leta zase jednou. A pak už tam přijde jen, když musí.

Aby ale studoval kynoucí život kolem sebe, pozoroval společnost, vnikal do ní rozumem i citem, stále a stále a nejen na nahodilých potulkách nočních, ani ho nenapadne! Je to namáhavé. Pohodlnější je mu studium v knize. Už je napsáno ve světě tolik kněh, však ona se v nich nějaká poetická nálada k básni, nějaká myšlenková pohnůtka k novele najde!

Nejraději berou si naši spisovatelé nějaký „mýtus“. Obzvláště takhle starořecký! Už sám titul — „Odysseus“, „Ariadné“ — tak půvabně zní, je akreditovaný, a čtenář si při něm sám už hned ledacos, ano i ledacos už zcela plastického myslí. A to je od čtenáře hezké.

Většina našich mladých básníků mně připadá jako skupina žáků výtvarné akademie. Studijní sál. Uprostřed sádrová socha nebo skupina, řekněme Laokoon. V kruhu či polokruhu kolem sedí mladíci a kreslí. Všichni ovšem

kreslí totéž: Laokoon — zase Laokoon — věčně Laokoon. Jenže jeden trochu v plnějším světle, druhý se širším stínem, dle toho, jak sedí. Něco přidávat, něco jinačit ovšem žádného nenapadne: zkazil by klasický vzor —

Zrovna tak má básník omluvu, když nepřidá k mýtu nic svého, „nic nového“. Když jenom pevným, pěkně se nesoucím veršem znovu kreslí, co zná třeba už každý.

Vyšly básně od básníka A. Podívejme se na obsah! „Sapfó“ — „Médea“ — „Nioba“ — „Pan“ —

Od básníka B. — „Sapfó“ — „Médea“ — „Nioba“ — „Pan“ —

Od básníka C. — „Sapfó“ — „Médea“ — „Nioba“ — „Pan“ —

NÁRODNÍ LISTY 16. listopadu 1890